

ЗАКЛЮЧЕНИЯ ОТ ДИСКУСИЯТА

Енергийна трансформация, въглеродни механизми и икономическият преход на България

Въздействие на Схемите за търговия с емисии (ЕСТЕ I и II) и Механизма за корекция на въглеродните емисии на границите (СВАМ) върху конкурентоспособността на българската индустрия и икономика.

ЕСТЕ I

ЕСТЕ II

СВАМ

13 ОРГАНИЗАЦИИ

Контекст и обхват на дискусията

Заклученията не обвързват участниците с единна позиция, а поставят основите на належащия конструктивен диалог между засегнатите страни и отговорните институции за разработването на национална стратегия за намаляване на експозицията на страната към въглеродно интензивни технологии и услуги.

КЛЮЧОВИ ИНДИКАТОРИ

48%

от общия отпечатък на парникови газове на България попада в обхвата на ЕСТЕ — спрямо 34% средно за ЕС

€5,2 млрд.

приходи от продажби на квоти по ЕСТЕ I за периода 2020–2025 г.

€60–82 / тон

диапазон на цените на EUA, оказващи натиск върху брутната добавена стойност

€2,5 млрд.

очакван трансфер от Социалния фонд за климата към България (2026–2032 г.)

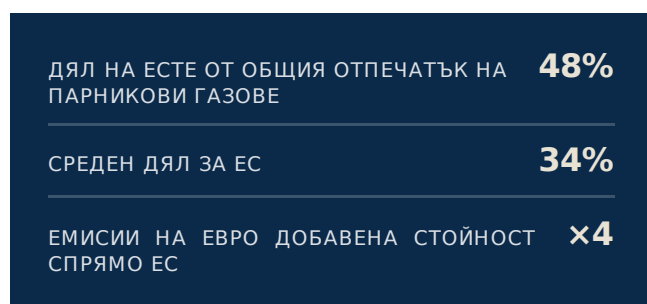
- ▶ ЕСТЕ I следва да се запази като работещ механизъм без непредсказуеми политически или административни интервенции.
- ▶ Енергоинтензивните сектори — металургия, цимент и химия — са в капана на „двойното притискане“: премахване на безплатните квоти и задържане на високи цени на въглерода.
- ▶ СВAM е необходим щит, но изисква изграждане на институционален капацитет за верификация и контрол.
- ▶ Разнопосочността между работодатели и синдикати е основното предизвикателство пред намирането на консенсусен подход.

УЧАСТВАЛИ ОРГАНИЗАЦИИ

АБА	Асоциация на българските авиокомпани	АЗПБ	Асоциация на земеделските производители в България	АИКБ	Асоциация на индустриалния капитал в България
АСЕП	Асоциация свободен енергиен пазар	БАИС	Българска асоциация за изолации в строителството	БАМИ	Българска асоциация на металургичната индустрия
БАЦИ	Българска асоциация на циментовата индустрия	БСК	Българска стопанска камара	БФИЕК	Българска федерация на индустриалните енергийни консуматори
ИСС	Икономически и социален съвет на Република България	КРИБ	Конфедерация на работодателите и индустриалците в България	КСБ	Камара на строителите в България
ТИЗ	Тракия икономическа зона				

I. Национален стратегически диалог и регулаторна стабилност

Европейските възлеродни регулации не следва да бъдат тежест, още един разход или ограничаваща административна рамка, и източник на регулаторен риск, каквито към момента са за немалка част от обхванатите със задължения участници, а като стратегически потенциален актив, значителен финансов ресурс, за индустриалната модернизация на България. За целта трябва да бъде изградена и ефективно прилагана ясна, предвидима и без излишни административни тежести и забавяния рамка в пълен унисон с европейското законодателство особено по отношение на целевото изразходване на приходите от тези регулации.

България генерира повече от четири пъти повече емисии за генериране на едно евро стойност в сравнение със средното за ЕС, което определя интензивният дефицит на страната. Именно поради енергоинтензивните сектори на България – металургия, цимент и химия – в момента са уловени в капана на „двойното притискане“: едновременно поетапно премахване на безплатните квоти за емисии и задържането на високи цени на възлерода създават осезаем риск от деиндустриализация. Независимо от положителния нетен финансов ефект за страната в резултат на близо 5,2 млрд. евро приходи от продажби на емисии, все още не е оценен комплексният икономически ефект върху страната.

Опитът за дискусия между институциите, представителните на национално равнище работодателски организации, секторните асоциации и синдикатите е заявка за необходимостта от изграждане на стабилна и предвидима регулаторна среда, която да защити индустриалния суверенитет, а с това и националната сигурност на страната от краткосрочно политициране. Налагането на единомислие по тези въпроси не представлява цел в този процес. Необходимо е обаче да бъде дадено началото на структуриран диалог и платформа, в която държавната позиция по темата да се гради на обективни аргументи и конкретни искания на засегнатите страни.

„Инструментите на ЕСТЕ не следва да се възприемат като ограничаваща рамка, а като източници на значителен финансов и технологичен ресурс.“

ЕСТЕ I следва да се запази като работещ механизъм без непредсказуеми политически или административни интервенции, както на европейско ниво във връзка с регулаторната намеса чрез механизма за пазарна стабилност, така и национално чрез допускане на неефективности при прилагане на Схемата или непрозрачно изразходване на приходите от нея. Пример за това е многогодишният неефективен подход приходите във Фонда за сигурност на електроенергийната система да се използват за нетаргетираните компенсации за енергийни разходи без насрещен ангажимент за енергийна ефективност и мерки за декарбонизация.

Участието, присъствието и допълването на настоящите заключения от този представителен списък от участници е ясен политически сигнал, че подобна дискусия е крайно необходимостта. Често променящите се и до голяма степен колебливи официални позиции на страната, обслужващи краткосрочни политически цели, но неосигуряващи така необходимата за бизнеса стабилна регулаторна среда, са еднакво затрудняващи за служещите в сектори, обхванати от ЕСТЕ I и II, и за ангажираните с контрола административни органи.

Участниците се обединиха около заявка за обществена подкрепа и воля за трансформирането на възлеродните регулации от административно предизвикателство в стратегически актив. България днес не следва просто да се адаптира към европейските изисквания, а активно да проектира своя нов индустриален облик чрез интелегентно управление на приходите си от ЕСТЕ I и II и стратегическо усилие за намаляване на експозицията на страната към възлеродната зависимост.

Същевременно, редица участници изразиха сериозни резерви относно практическата ефективност на действащите схеми. Енергийната и суровинна обстановка в Европа се характеризира с висока степен на несигурност, екстремни колебания на цените и нарастващи разходи за индустрията. Геополитическите напрежения и ускореният преход към нисковъзлеродна икономика поставят българските предприятия в по-неблагоприятна позиция спрямо глобалните им конкуренти. Категоричната позиция на бизнеса е, че декарбонизацията не може и не трябва да бъде постигната чрез деиндустриализация.

Докато за бизнеса това означава стабилизация на механизма с минимална регулаторна намеса и достъп до приходите за възстановяване на индиректните разходи, от синдикална гледна точка позицията на Народното събрание относно ограничаване на действието на ЕСТЕ I е единственият рационален подход. Тази разноръчност е основното предизвикателство пред намирането на консенсусен вариант.

II. ЕСТЕ I: ресурс за индустриална модернизация

Европейската схема за търговия с емисии, позната като ЕСТЕ I, представлява фундаментална промяна в начина, по който икономиката оценява въглеродния си отпечатък, превръщайки го в актив за модернизация. През последните пет години България генерира значителни приходи от продажбата на квоти, като постъпленията във Фонд „Сигурност на електроенергийната система“ (ФСЕС) са варирали между 0,7% и над 1,2% от БВП – от близо 450 млн. евро през 2020 г. до 1,17 млрд. евро през 2023 г. Общата им сума за 2020–2025 г. възлиза на почти 5,2 милиарда евро.

Тези приходи следва да бъдат изцяло насочени към декарбонизация и нисковъглеродно развитие на българската индустрия в резултат на одобрените изменения на Директива 2003/87/ЕО (изменена с Директива (ЕС) 2023/959 от 10 май 2023 г.). Същите налагат императивното изискване сто процента от приходите след юни 2023 г., когато не се използват за компенсирани на индиректни разходи, да се изразходват за ясно дефиниран списък от мерки: индустриална декарбонизация, енергийна трансформация, чисти технологии, адаптация, декарбонизация на транспорта и действия за справедлив преход.

Ценов натиск и спекулативно поведение

Участниците изразиха притеснения относно функционирането на въглеродния пазар, който се очертава като основен фактор за значително повишаване на енергийните цени в ЕС. Високите цени на емисионните квоти и тяхното изкуствено поддържане чрез механизми като резерва за пазарна стабилност създават пазар с политически определяни нива, при които посъпването е практически гарантирано. Тежката индустрия е поставена в двойно неблагоприятна позиция – тя не само заплаща квоти за собствените си емисии, но и понася непрекъснато растящите цени на електроенергията.

Допълнителен проблем представлява участието на финансови посредници, които не допринасят за реално намаляване на емисиите, но оказват натиск върху цените чрез спекулативни практики. Механизмът за пазарна стабилност не изпълнява ефективно функцията си за регулиране на цените, което води до трайна тенденция на посъпване.

При текущи нива на EUA от 60–80 €/т въглеродният компонент формира 20–30% от крайната цена на електроенергията.

Същевременно ускореното намаляване на безплатните квоти протича паралелно с рязко увеличение на LRF до 4,3% от 2024 г. и 4,4% след 2028 г. Този кумулативен натиск не може да бъде компенсирани нито чрез СВМ (поради ограничения обхват), нито чрез съществуващите механизми за помощ. Необходимо е забавяне на темпа на намаляване на квотите и отлагане на премахването на безплатните квоти до въвеждането на ефективен СВМ.

Секторни предизвикателства

В металургичния сектор емисиите отговарят на наличните най-добри техники, което ограничава възможностите за допълнителна оптимизация. Ключовото предизвикателство са косвените емисии от консумираната електроенергия, високи поради енергоинтензивния характер на металургичните процеси и зависимостта от електроенергия, произведена в централи с високи емисии. Намаляването на тези косвени емисии се постига чрез изграждане на собствени ВЕИ мощности и сключване на индивидуални договори за зелена енергия, но този ресурс не е неизчерпаем.

В авиационния сектор, където безплатните квоти се премахват напълно до 2026 г. съгласно Директива (ЕС) 2023/958, е критично важно създаването на специализиран механизъм за преодоляване на ценовата разлика между конвенционалните горива и устойчивите авиационни горива (SAF). Предвид ограниченията за безопасност съгласно стандартите на EASA, които изключват незабавното приемане на водородно или електрическо задвижване, SAF остава единственият жизнеспособен средносрочен път за декарбонизация на сектора. Това изисква създаването на „Български SAF коридор“, финансиран чрез целеви приходи от ЕСТЕ I.

Друг секторен инструмент, който да допълни ФСЕС и да осигури целево разходване на средства с регионален характер, е създаването на **Фонд за индустриална трансформация** с регионален компонент, достъпен за предприятия в икономически зони, към които да бъдат насочвани до 30% от националните аукционни приходи по ЕСТЕ I.

Дискусията разкри фундаментални размивания гори в рамките на отделните организации. Докато някои участници виждат възможности за стратегическо използване на въглеродните приходи, други категорично отхвърлят логиката на въглеродното ценообразуване. Беше споделена позиция, според която ЕСТЕ представлява бремене за икономиката. Тези представители настояват за отлагане и отпадане на ЕСТЕ I и II заедно с СВМ, като считат, че „неравнопоставянето произлиза именно от схемата за търговия с емисии“.

III. Финансови инструменти на ЕС за индустриална трансформация

България има достъп до специализираните европейски фондове, които капитализират възлеродните постъпления на ниво ЕС. Модернизационният фонд и Иновационният фонд предлагат механизми за финансиране на мащабни инфраструктурни проекти и внедряване на технологии за декарбонизация, докато Фондът за справедлив преход остава критичен за социалната трансформация и модернизация на

въглищните региони. С подкрепата на ангажираните публични институции българската индустрия следва проактивно да оползотворява пълния спектър от налични финансови инструменти – не само за да смекчи прекия финансов и социален отпечатък, но и за да изгражда устойчив капацитет за нисковъзлеродно производство.

IV. ЕСТЕ II и Социален фонд за климата

Особено внимание бе отделено на предстоящото въвеждане на ЕСТЕ II, обхващаща сградите и транспорта. Очаква се тази мярка да има минимален ефект върху българското население в резултат на сравнително ограниченото потребление на горива в сградния фонд: висок процент на електрификация на отоплението (48%), под 3% газификация на битовите нужди, широка употреба на биомаса за отопление (36%) и приготвяне на храна. В резултат на ниските проценти електрификация на транспорта – личен, корпоративен и обществен – покачването на цените на горивата се очаква да произведе по-значителен ефект върху транспортно бедните и уязвими граждани.

Тъй като въвеждането на ЕСТЕ II е съпроводено от достъп до средствата, отделени за България в Социалния фонд за климата (СФК), началото на втория етап от схемата следва да заработи ефективно и предвидимо, без допълнително отлагане на вече отложения за 2028 г. старт. ЕСТЕ II ще бъде и още един източник за средства за България – 75% от приходите от продажба на квоти ще постъпват в националния бюджет, а 25% ще бъдат солидарно внасяни към СФК на европейско ниво.

необходимо условие за успеха им е предвидимостта и информацията за планираните изменения за домакинствата и засегнатите икономически участници. Ключово е усилието да не се създадат множество краткосрочни и ограничени компенсаторни мерки за широк кръг граждани, а помощта да бъде целева и максимално таргетирана, адресираща системни дефицити в резултат на енергийна или транспортна бедност.

„Инвестициите в дълбоко енергийно обновяване на сградния фонд и развитие на екологичен обществен транспорт са сред примерите за дългосрочни, високоефективни мерки.“

Камарата на строителите в България подчерта, че докато ЕСТЕ I води до съществено увеличение на себестойността поради поскъпване на стомана, цимент и химически продукти, то ЕСТЕ II създава потенциал за ускорено енергийно обновяване на сградния фонд. КСБ настоява строителният сектор да бъде приоритетен бенефициент на приходите от ЕСТЕ II за модернизация на производството. Подкрепя се създаването на Фонд за индустриална трансформация с регионални програми и ефективно използване на Социалния фонд за климата за дълбоко енергийно обновяване.

ОЧАКВАН ТРАНСФЕР ОТ СФК КЪМ БЪЛГАРИЯ (2026–2032) **€2,5 млрд.**

ОБЩА ФИНАНСОВА РАМКА НАЦИОНАЛНО СЪФИНАНСИРАНЕ **€3,3–3,5 млрд.**

ДЯЛ НА ПОСТЪПЛЕНИЯТА ОТ ЕСТЕ II В НАЦИОНАЛНИЯ БЮДЖЕТ **75%**

България ще бъде сред основните бенефициенти на СФК, очаквайки да получи близо 2,5 милиарда евро под формата на безвъзмездна помощ от ЕС за периода 2026–2032 г. Заедно със задължителното национално съфинансиране от минимум 25% от разходите по Социалния климатичен план, общата финансова рамка на плана възлиза на близо 3,3–3,5 милиарда евро.

Този инструмент е идентифициран като стълб на социалната справедливост в усилията за ограничаване на измененията в климата. Неговата ефективност зависи от устойчивостта на планираните мерки, а

V. СВАМ: защита на индустрията и административни предизвикателства

Паралелно с вътрешните схеми за търговия с квоти, Механизмът за корекция на въглеродните емисии на границата (СВАМ) се утвърждава като необходим щит, предпазващ европейската индустрия от нелоялна конкуренция от държави с ниски въглеродни стандарти. На база различни европейски и академични доклади нетният финансов резултат за България ще бъде позитивен, нареждащ страната сред основните държави бенефициенти от въвеждането на мярката поради ролята ѝ на импортен коридор. Очакваните приходи варират между 100 и 200 млн. евро.

ОЧАКВАНИ ПРИХОДИ ОТ
СВАМ ЗА БЪЛГАРИЯ

€100–200 млн.

ДЯЛ, ЗАДЪРЖАН НА
НАЦИОНАЛНО НИВО

25%

България, като държава, която ще задържа 25% от събраните приходи от СВАМ, е изправена пред необходимостта в кратък срок да изгради институционален капацитет за верификация и контрол. Една от целите на тези национални приходи е именно подпомагането на тази нова роля за редица държавни институции.

Административен товар и липсваща готовност

Навременното въвеждане на СВАМ поставя редица сериозни предизвикателства за българския бизнес. Механизмът е административно тежък, труден за прилагане и изисква значителен ресурс както от бизнеса, така и от публичната администрация. Вносителите са изправени пред сложна и нетипична среда, свързана с отчитането на „взрадените“ емисии CO₂ в продуктите. Забавянето в техническата и административната подготовка, включително липсата на ключови делегирани актове и интегрирани информационни системи на ниво ЕС, допълнително усложнява процеса. Сериозен проблем остава и липсата на надеждни данни от производители в трети страни.

Дискусията очерта редица административни и методологични предизвикателства пред пълното, ефективно и незаобиколимо внедряване на СВАМ на границата на България – външна за търговските партньори на ЕС. Трудностите, свързани с докладването на емисиите от трети страни и риска от заобикаляне на правилата чрез „ресурсно преразпределение“, налагат нуждата от допълнителни фини настройки. Ключови са компетенциите на ИАОС (основен компетентен орган), НАП, Агенция „Митници“ и МОСВ.

Риск от заобикаляне и обхват

За да се избегне заобикаляне на правилата, регулаторната рамка трябва да обхваща и продуктите нагоду по веригата на производство и добавена стойност. Към момента рамката включва определени първични продукти, но не и стоките, произведени от тях. Производителите на метални изделия и др. са силно засегнати. С пренасочване на вноса от първични продукти към леко видоизменени стоки, непопадащи под режима на СВАМ, се измества производството извън ЕС, допуска се изтичане на въглерод и се пропускат както приходи от СВАМ, така и целите по декарбонизация.

Необходимостта от намиране на решение за износа на СВАМ продукти също е ключова – не само за тези, които работят с вносни суровини, а за всички продукти, които се продават извън границите на ЕС. Най-доброто решение би било изнесените продукти да получават безплатни квоти до нивото на европейския бенчмарк (т.е. без да се прилага СВАМ фактора).

Секторни ефекти

Секторите за производство на торове, металургия и циментова индустрия са подложени на двоен натиск – постепенното премахване на безплатните квоти в ЕСТЕ и сложните процедури по СВАМ. Циментовата индустрия изтъква критично предизвикателство с достъпа до квоти след 2039/2040 г. Без структурно решение заводите ще бъдат принудени да спрат работа независимо от инвестициите в декарбонизация. Рискът е по-ранните инвестиции да се превърнат в блокирани активи. Призовава се за предвидимо предлагане на квоти след 2040 г.

Секторът на торовете, който влияе върху цялата агрохранителна верига, е подложен на нарастващ натиск както от премахването на безплатните квоти, така и от усложнените процедури по СВАМ. Това неизбежно води до повишаване на разходите за производство и до пренос върху цените на храните. Представителите на земеделския сектор подчертаха системния характер на въздействието – торовете са само в началото на агрохранителната верига, а до 2030–2032 г. СВАМ се разширява към всички сектори по ЕСТЕ.

VI. Социален диалог и справедливост на прехода

Участниците в дискусиата изразиха смесени оценки за ефективността на действащите схеми. Въпреки че инструментите са замислени с добри намерения, практическата им реализация все още не е доказала очакваните ползи, което поражда обосновани въпроси за тяхната ефективност. Липсата на адресиране на основните причини за високия въглероден интензитет на България – включително политизираната тема за бъдещето на въглищните централи – създава пропуски в стратегическия подход и затруднява постигането на широк консенсус.

В рамките на проведеня диалог се очерта основно разминаване по отношение на икономическия подход към прехода. От синдикална гледна точка съществува безпокойство, че настоящата рамка на ЕСТЕ I и II действа не като стимул за иновации, а като механизъм за деиндустриализация на страната. Според част от участниците изкуственото поддържане на високи цени на въглеродните квоти е стратегия, която затваря базови индустриални мощности и застрашава енергийната сигурност на България. Превръщането на емисиите в пазарен актив води до високи цени на електроенергията – в българския контекст не път към „благоенствие“, а заплаха за правото на труд и за оцеляването на цели индустриални региони.

VII. Заключение: пътят към нискоемисионна икономика

В заключение, министърът на околната среда и водите обобща виждането си, че стратегическата посока на България трябва да се основава на разбирането, че ЕСТЕ I и II не са риск, а възможност за ускорена икономическа трансформация. За целта е необходимо подходящо прецизиране на правно-нормативната рамка. Наличните ресурси от въглеродни приходи, допълнени от 25-процентния дял от СВМ, биха могли да осигурят финансовия гръбнак за прехода при ефективно изразходване.

В този нов свят добавената стойност ще се генерира чрез нискоемисионно развитие, технологични иновации и устойчиво управление на ресурсите. Целенасочените усилия за овладяване на климатичните промени не са само екологичен ангажимент, а дългосрочна стратегия за индустриално лидерство и социален просперитет на страната в рамките на модерна и декарбонизирана Европа.

СВМ е ключов инструмент за предотвратяване на изтичането на въглеродни емисии и за декарбонизация на европейските производства, но са необходими допълнителни подобрения, гарантиращи справедливи и ефективни условия на конкуренция. Липсата на действия да бъдат адресирани пропуски или дефекти в настоящия дизайн ще подкопае както климатичните амбиции, така и конкурентоспособността на индустрията.

Постигането на консенсусен вариант, който да подпомага едновременно индустриалния прогрес в страната и европейските цели за декарбонизация, изисква надхвърляне на крайните позиции от страна на

„Социалната цена на прехода остава подценена, а инструменти като СФК се възприемат по-скоро като палиативна мярка, отколкото като реална компенсация.“

Разходите за декарбонизация се прехвърлят непропорционално върху широки групи от населението и работещите в тежката индустрия и енергетиката, без да е налице работещ механизъм за гарантиране на техните доходи и професионално бъдеще. В този смисъл, заключенията от дискусиата остават силно поляризираны: докато институциите виждат във въглеродните приходи инвестиционен ресурс, то за синдикалните организации схемата за търговия с емисии подкопава конкурентоспособността на страната и изисква ревизия на темпото и инструментите на европейската климатична политика.

работещите и работодателите. Намирането на балансирано решение е възможно само в условията на структуриран и регулярен диалог между институциите, бизнеса и синдикалните организации.

VIII. Конкретни предизвикателства на европейско ниво

Прилагането на ЕСТЕ I и въвеждането на ЕСТЕ II и СВАМ е свързано с агресивното на няколко идентифицирани предизвикателства на европейско ниво. В контекста на преразглеждане на функционирането на ЕСТЕ I по искане на Съвета на ЕС и така наречената юлска реформа, страната ни следва да обмисли балансиран подход в прилагането на механизмите без противопоставяне на засегнатите страни и без подценяване на националната сигурност. Конкретни предложени мерки:

- **Анализ с оценка на въздействието на ЕСТЕ I** (разходи по сектори 2020–2025, ефективност на разходване) и сценарии за временно изключване на вълицата от ЕСТЕ съгласно предложение на ИСС. Необходима е ревизия на чл. 4.5 от Временната рамка за държавна помощ.
- **Отпадане на предвидената редукция на безплатните квоти** поради недостатъчната ефективност на съществуващите мерки за защита на конкурентоспособността. Оценка на ефекта от запазване на разпределението до 2040 г. с различни сценарии — включително разпределение срещу определен ангажимент.
- **Прекратяване на автоматичното анулиране на квоти** от резерва на механизма за пазарна стабилност (изменение на Решение (ЕС) 2015/1814) — за да позволи изваждане на необходимите количества за бързо въздействие върху цените.
- **Ясна рамка за отчитане на ефективността при изразходването на приходите** от търговете на ЕСТЕ — с прозрачни правила, осигуряващи проследимост, прозрачност и предвидимост, чрез регулярни проверки за съответствие.
- **Достъпни стимули за инвестиции** чрез използване на средствата от продажба от резерва на МПС над тавана от 400 млн. квоти. Тези средства да бъдат насочени към изоставащите в декарбонизацията страни-членки.
- **Въвеждане на таван на цените на квотите** като елемент на реформата — фиксиране на максимална цена от 30 евро на тон на първичния пазар за ограничаване на екстремните ценови колебания и осигуряване на предвидимост.
- **Пресичане на спекулативния натиск** върху пазара на емисии — преразглеждане на участието на финансови посредници, по-строги правила за достъп и позиционни лимити за нефинансови участници.
- **Изоставане в конкурентността на европейската индустрия** на международните и вътрешни пазари при предлагане на продукти с вносни суровини в обхвата на СВАМ. Идентифициране на компенсаторни механизми преди пълното прилагане.
- **Разширение на обхвата на СВАМ до производни продукти** с нова добавена стойност, за

ограничаване на злоупотребите чрез деклариране на вноса на стоки, почти идентични на продуктите в обхвата. В същото време разширяването да става след реална оценка на въздействието и след като механизмът заработи ефективно в първоначалния си обхват.

- **Изчисление на емисионни фактори по търговски партньори** — целенасочени усилия на европейско ниво за справяне с липсата на достоверни и проверими данни за производствените емисии на вносителите в обхвата на СВАМ.
- **Постоянен мониторинг на непропорционалната тежест** върху икономиките с висок търговски обмен с партньори извън ЕС и с външна за Съюза граница, каквато е България — задържането на 25% от приходите и СФК следва да са обект на постоянен мониторинг и корекция.
- **Решение за износа на СВАМ продукти** — изнесените продукти да получават безплатни квоти до нивото на европейския бенчмарк, без да се прилага СВАМ фактора.
- **Обучение по TARIC кодовете** от Агенция „Митници“, включително с оглед предстоящите промени и детайлизирането им — например за вноса на цимент.

IX. Оперативно въвеждане от българските институции

В рамките на оперативното въвеждане на инструментите от българските институции следва да бъдат предприети следните конкретни действия:

- **Един координиращ орган за СВАМ** – да се възложи координацията и контролът по изпълнението на СВАМ и неговата ефективност на един гържавен орган: МОСВ, МФ или група структура с подходяща административна дейност и компетенции.
- **Превод на „Ръководство за декларатори“ на български** – основното 106-странично ръководство е достъпно само на английски, което създава значително препятствие за местните МСП. Незабавен превод на всички технически насоки и окончателно разрешаване на спора за компетентност между Агенция „Митници“ и ИАОС.
- **Пътна карта за междуинституционална координация** между МОСВ, МЕ, МИИ, МТС и МФ – както за постигане на измененията на европейско ниво, така и за действията на национално ниво. Картата следва да предвиди институционален форум със засегнатите страни.
- **Изменения на ЗОИК** – приходите от търговия с емисии да се изразходват единствено за дейностите, изброени в чл. 10(3) от Директива 2003/87/ЕО (изменена с Директива (ЕС) 2023/959): компенсация на индиректни разходи или мерки за модернизация и декарбонизация.
- **Подобен анализ с оценка на въздействието** на ЕСТЕ I към днешна дата и очакваното от ЕСТЕ II и СВАМ – както за преките ефекти, така и за непреките ползи от достъпа до Модернизационния фонд и СФК. Подобен анализ на финансовите потоци по фондовете.
- **Отчитане на ефекта от СВАМ върху Fit for 55** – например чрез отчитане на постепенното премахване на безплатните квоти паралелно с въвеждането на СВАМ в сектора на торовете. Изпреварващи мерки с оглед прогностичната сигурност на ЕС.
- **Реципрочност чрез CISAF и принципа „4-те 50“** – компенсирани на разходи за електрическа енергия над 50 €/MWh за до 50% от потреблението, със задължение 50% от помощта да бъде реинвестирана в декарбонизация. Общата интензивност на помощта не следва да надвишава 50%.
- **Прилагане на принципа „4 50s“ за авиацията** – компенсирани на разходи за устойчиви авиационни горива над определен праг, с реинвестиране в модернизация на флота, използвайки потенциала на българската биомаса за местно производство на SAF.
- **Засилване на капацитета на прилагащите органи** – обособени звена в ИАОС, Агенция „Митници“ и

НАП за проследяване, контрол и отчитане на внос на суровини и стоки в обхвата на СВАМ. Преглед на критериите на ИАОС за одобряване на декларатор.

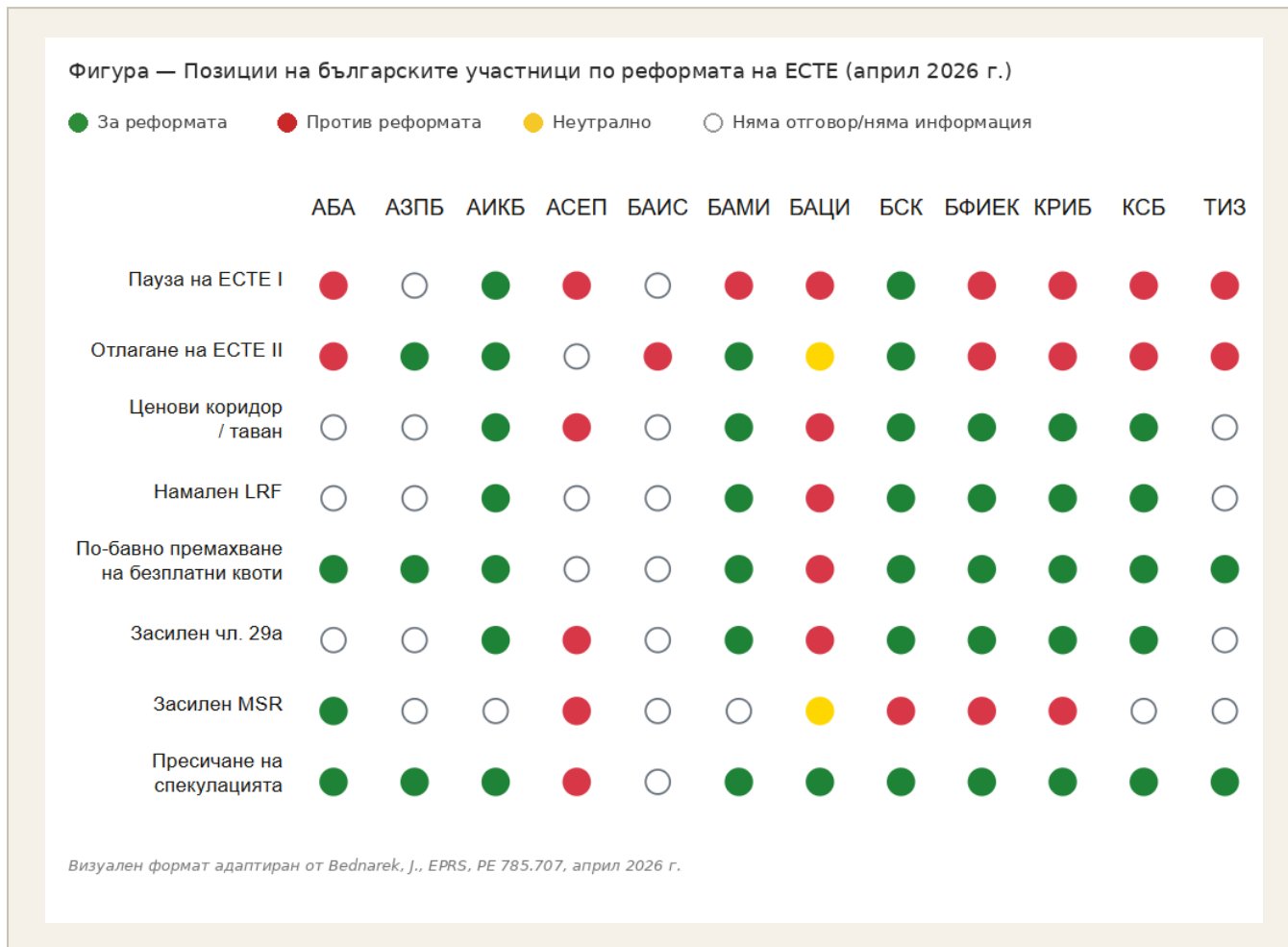
- **Статут на индустриалните зони в Националния план за ЕСТЕ II** – операторите на индустриални зони като регулирани субекти с право на консолидирано отчитане; опростена групова регистрация с един упълномощен представител пред компетентния орган.
- **Акредитирани лаборатории и обучения** за служителите на Агенция „Митници“ – съгласно указания за вземане на проби и проверки, изготвени съвместно със секторните асоциации. За вноса на цимент следва да се проверява декларираният процент клинкер.
- **Механизъм за въграждане на ЕСТЕ I приходите в индустриалната политика** – Фонд за индустриална трансформация с регионален компонент, достъпен за предприятия в икономически зони, с до 30% от националните аукционни приходи.

Синхронът в действията на прилагащите органи е залог да не бъде подкопана ефективността на инструмента.

Институционалното укрепване, законодателната хармонизация и предвидимостта са ключовите условия, при които рамката на ЕСТЕ I, ЕСТЕ II и СВАМ може да изпълни декларираната си функция – двигател на индустриална модернизация, а не бариера пред нея.

Осем направления за реформа на ЕСТЕ

Матрица на позициите на българските организации по основните направления за реформа на ЕСТЕ I и ЕСТЕ II – основа за изграждане на национална позиция в контекста на преразглеждането от Съвета на ЕС.

ТИПОВЕ ИНСТРУМЕНТИ ЗА ЮЛСКАТА РЕФОРМА

01 Пауза на ЕСТЕ I · <i>Pause ETS1</i> Временно спиране на търговете и/или задълженията за връщане на квоти за облекчаване на натиска върху енергоемките индустрии.	02 Отлагане на ЕСТЕ II · <i>Postpone ETS2</i> Отлагане на ЕСТЕ II за сгради и автомобилен транспорт след договорената дата 1 януари 2028 г.
03 Ценови коридор / таван · <i>Price corridor / cap</i> Долна и/или горна граница на цената на квотите за ограничаване на пазарната волатилност.	04 Намален LRF · <i>Reduced Linear Reduction Factor</i> Забавяне на годишното намаление на общия таван на квотите в ЕСТЕ.
05 По-бавно премахване на безплатните квоти · <i>Slower free allocation phase-out</i> Разтягане на постепенното премахване за секторите по СВAM (понастоящем 0% през 2034 г.).	06 Засилен чл. 29a · <i>Stronger Article 29a</i> Реформа на клаузата за ценова стабилност – по-лесно задействане при ценови шок.
07 Засилен MSR · <i>Stronger Market Stability Reserve</i> Прекратяване на автоматичното анулиране на квоти в резерва над прага от 400 млн.	08 Пресичане на спекулацията · <i>Tackle speculation</i> Позиционни лимити за нефинансови участници, по-строг надзор от ESMA, ограничен достъп до търговете.

Визуалният формат е адаптиран от Bednarek, J., „Update of the EU emissions trading system for stationary installations, aviation, and maritime transport“, EPRS, PE 785.707, април 2026 г.; оригиналната графика — Lucille Killmayer, EPRS. Адаптацията прилага същия формат към българските организации, участвали в обсъжданията.